

Nu-l mai ai pe vecie.
 Uite cum vremea-o trecut
 Și tu mare ai crescut
 Ca o floare în fereastă
 Ai crescut la astă casă.
 Și n-ai crescut ca o floare,
 Cu pământ, apă și soare.
 Că te-o crescut doi părinți
 Lângă tine astăzi fripți
 De amar și supărare
 Că te duci în depărtare.
 Da nainte de a pleca
 Zice prin gura ta,
 Ia-ți un fel de rămas bun,
 Și-apoi să pleci la drum.
 Frunză verde de mușcată
 Mă-ntorc către tine tată,

 Doamne, mult te-ai năcăjit
 Tată până m-ai văzut,
 De răle m-ai apărât,
 Sfaturi bune tu mi-ai dat.
 Da iată că azi o sosit
 Taina a șaptea de-implinit,
 Să mănânc miere de albine
 Cu mirele lângă mine.
 De-om trăi bine sau rău
 Cum s-a-ndura Dumnezeu.
 Da nainte de-a pleca,
 Eu te rog pă dumăta,
 Dă-mi o dulce sărutate,
 Și de se poate iertare
 Și o binecuvântare.
 Ia-ți mireasă zâua bună
 De la frate, de la lună,
 De la mama ta cea bună,
 Îți mulțumesc de născut,
 De umbră și de crescut.
 Când pe lume m-ai născut,
 Odihnă n-ai mai avut.
 Multe nopți nu ai dormit,
 Până mare m-ai văzut.
 Te trezeam noaptea din somn
 Și nu mai vrem s-adorm,
 Tu stătei, mă alintai,
 Și cu mine povesteai,
 C-așa o lăsat Dumnezeu,
 Nu te-ai plâns că ți-o fo greu
 Dar acuma la plecare,
 Dă-mi o dulce sărutate
 Că nu-i copil să se nască,
 La părinți să nu greșească.

IOAN BOTA

Obiceiuri de primăvară și vară din Preluca*

Și aici omul din popor a apelat la ritual, la magie care să servească dezideratelor sale esențiale, adică rodul să fie bogat, animalele sănătoase, munca să fie cu spor, iar precipitațiile atmosferice să concure la "rodul bogat", care să asigure, în ultimă instanță, traiul bun și viața spre care a năzuit românul. „Nu există moment mai de seamă în desfășurarea muncii ogorului care să nu fie însoțit de acte grave, cu înțelesuri adânci”¹.

Astfel, la începutul aratului, actele pregătitoare pentru ieșirea la câmp constituiau adevărate practici ritualice. Înaintea ieșirii din curte „gospodarul ungea animalele cu ai (usturoi) apoi le stropea cu aghiasmă de la Bobotează sau de la Izvorul Tămăduirii (în funcție de cum cădeau Paștile), pentru a le feri de făcături, de luatul laptelui, de alte rele.² De menționat că apa, element primordial al vieții, joacă aici rolul de purificare. Cât privește semnificația ungerii ritualice a animalelor cu usturoi „în frunte” sau chiar „la copite”, aceasta este pusă pe seama unor vechi credințe în puterea magică a acestui element, folosit frecvent în practica descântatului odinioară; însușirea lui apără împotriva duhurilor rele, a ochilor lacomi și răi”³. Este semnificativ faptul că oamenii nu ieșeau pentru prima dată la arat în oricare zi a săptămânii, „prima zi de plug nu era bine să fie marțea, vinerea sau sâmbăta (ultima zi din săptămână)” pentru că gospodarul nu avea spor la lucru ori animalele se puteau îmbolnăvi.

Scoaterea oilor la țarină și a vacilor la pășune

Primăvara, când se scoteau prima dată oile și, mai târziu, vitele la pășune, se puneau la prag un lanț peste care oile, respectiv vitele treceau. Se credea că sunetul lanțului lovit de animal îl va însoți toată vara și astfel șerpilor, șopârlele nu se vor apropia să-l muște. Fierul (metalul), ca obiect magic, este atestat în folclorul multor popoare. Cercetările au stabilit o frecvență mare a fierului în repertoriul unor practici ritualice, obiceiuri sau credințe. Puterea magică atribuită metalelor se explică, credem, pornindu-se de la saltul realizat în viața omenirii prin descoperirea metalelor (fierului), acel miracol intervenit în viața omului, fapt ce a contribuit direct și concret la evoluția societății omenești. La geto-daci, pe defunct îl însoțeau în mormânt piesele de podoabă corporală, accesoriile vestimentare și unele

* Lucrare scrisă în anul 1978.

¹ Gheorghe Vrabie, op.cit., p. 165.

² Performer Mihalca Ana (Anuca Fătului), 73 ani.

³ Performer Mihalca Maria (a lui Șandor Păscălaru), 68 ani.

Transhumanță; foto: Felician Săteanu

obiecte de uz practic de care s-au folosit în viață. La acest inventar funerar nu lipseau: lame de cuțit, verigi de fier, ace de bronz, lamă de fierăstrău, cute de ascuțit unelte tăioase, mânere de metal, furci, seceri, topoare, sfreder, nicovală, săbii și lănci de fier, mânere de găleată și altele⁴.

Măsurișul oilor a inclus și încă mai păstrează numeroase elemente rituale. Ierarhia măsuriișului era stabilită după o rânduială îndătinată și riguros respectată; cel cu mai multe oi măsura primul, element păstrat și astăzi. La măsuriiș participa și „popa care făcea rugăciuni și stropea oile cu aghiasmă pentru a fi ferite de boli. Pentru osteneală, era răsplătit cu un caș mare sau cu o parte din primul lapte”⁵. Acest obicei a dispărut acum deoarece în multe cazuri oile țaranilor individuali, ale țaranilor cooperatori sunt la aceeași stână cu cele ale C.A.P.-ului.

După măsuriiș se întinde, pe iarbă verde, o masă mare. Se petrece până la asfințitul soarelui. Petrecerea uneori se animă căci fiecare familie prezentă la măsuriiș aducea în coșarcă mâncare, prăjituri, plăcintă și horincă. De nenumărate ori la măsuriiș era și muzică, fapt ce crea o atmosferă mai veselă (chiote, strigături, cântece), datorită participării indivizilor de diferite vârste. Se strigau strigături, în funcție de cine și cum participa la măsuriiș. Se striga chiar și pentru muzicanți:

Zî-ne bine ceteraș
Că la vară ț-om da caș
De la oi di pă imaș.⁶

⁴ Protase Dumitru, *Rituri funerare la daci și daco-romani*, București, Ed. Academiei, 1971, p. 313.

⁵ Performer Liviu Pașca (Doctoru'), 55 ani.

⁶ Performer Liviu Pașca (Doctoru'), 55 ani.

La mire:

142.

Soacră mare, soacră mare,
Ce ești necăjită tare,
Roșie, îmbujorată,
N-ai fo așé niciodată.
Oaste multă ai adunat
Tătă lumea s-o mirat
Ș-o început a înțălege,
Aicea ce se petrece.
Noi vedem pă cum ni-i modru,
Că împreună cu socru,
Multă lume ați pofit,
Înt-aiesta loc vestit.
Preaiubitul nostru mire
Astăzi fain ne dă de știre.
Dimineață s-o sculat
Și pă față s-o spălat.
Trâmbita-n mână o luat
Păstă zări o trâmbițat.
Preacinstitul nostru mire,
La tăți ne-o dat de știre
Și ne-o dat o mare veste
Că azi să căsătorește
Cu o floare de mușcată
O duce-ntr-a lui ogradă
Da nainde de apleca
Să-și aducă mireasa.
Vrea aici prin gura mea
La părinți să mulțumească
De dragoste părintească.
Măiculița mea iubită,
Te văd astăzi năcăjită.
Văd inima dumitale
Că îi supărată tare.
Lasă nu fi supărată,
C-așa o trebuit odată.
Și astăzi mi-o sosit
Taina a șeptea de-implinit.
Doamne, mult te-am năcăjit
Și multe nopți n-ai durnit
Mă legănai să am somn,
Dar nu vream deloc s-adorm.
Dup ce am crescut mare,
Mai târziu am mârș la școală
Și tu ca oricare mamă
De mine te-ai îngrijit

Și nimic nu mi-o lipsit.
De la cărți și ghiozdan
Și să am în jeb un ban.
Pentru toate îndrăznesc,
Astăzi ca să-ți mulțumesc
Și nainte de-a pleca
Te rog, dacă îi putea,
Dă-mi o dulce sărutate
Și o binecuvântare.
Frunză verde di pă prun
Eu mă-ntorc tatii și-i spun,
Țucu-te tăicuțu meu,
Te rog, din sufletul meu,
Dacă Ț-am greșit vreodată,
Te rog, din suflet mă iartă.
Cât am fost mic m-ai iubit
De mine te-ai îngrijit
Și mi-ai dat tată crezare,
Până ce m-am făcut mare
M-ai purtat tată la școală,
Cu multă trudă și zoală
Și apoi în facultate,
Tu mi-ai dat tată, de toate
Mașină mi-ai cumpărat
Bani de tăți am căpătat.
Nu știu cum să-ți mulțumesc,
Astăzi eu chiar îndrăznesc
Ca să mă rog de iertare
Ț-am făcut și supărare,
Acum plec la cununie
Doamne, cu noroc să-mi fie.

Cânt la lume că mi-i dragă

143.

Cânt la lume că mi-i dragă
Și-olecuță să-și petreacă
La, la
Bis
Cânt la lume că mi-i bine
Ca să-și petreacă cu mine.
La, la, la
Mulțămesc la Dumnezeu
Că mi-o dat tot ce-am vrut eu.
Bis

Nelipsită este prezența copiilor care, de pe acum, încep să deprindă unele dintre tainele creșterii oilor, asigurându-se în acest fel cunoașterea și conservarea unor practici și obiceiuri. Spre deosebire de alte zone ale Maramureșului, aici nu s-a practicat și nu se practică obiceiul „focului viu”.

Focurile de primăvară – un obicei care mai persistă și astăzi în Copalnic Mănăștur, ca de altfel în toate localitățile din zonă. Alături de apă, și focul a avut un rol important în străvechea cultură carpato-dunăreană. A fost asociat cu un cult al soarelui⁷. Aprinderea focurilor are loc la Blagoveștenii (Bunavestire – 25 martie). Focul se aprinde spre seară „căt-re apusul soarelui și e bine să fie mai mult fum decât pară”⁸. Acest obicei face parte din ritualul de pregătire al ciclului agrar, are rost de purificare și chiar fertilitate, țarina trebuie pregătită ritualic, purificată pe cale ritualică. Din cele relatate de performeri, rosturile obiceiului ar fi de natură apotropaică. „Atunci încep să iasă toate gândăniile, gândacii, șopârlele și trebuie să le afumăm să nu se apropie de casă, de om, de vite, de pomi. Ba mai mult, în aceste focuri se aruncă tot ce-i uscat și rău de pe pomi și de pe țarină și așa ferim pomii de boli și gândăniile, iar rodul va fi bogat. Cam numai după Blagoveștenii au început oamenii să are și mai ales să pună în pământ sămănăturile de primăvară, să pună în grădini”⁹. Acest obicei ne îndreptățește să afirmăm că aceste focuri ar fi adevărate „semnale” ale începutului primăverii, ținând seama că se aprind imediat după 21 martie, dată la care are loc echinocțiul în Copalnic-Mănăștur și nici în satele vecine practici deosebite. În trecere, sunt udați cu apă cei care au prenumele Gheorghe sau se udă cu apă, reciproc, fetele și flăcăii, fără ca cel ud să se supere.

Sărbătorirea Paștilor – comportă anumite obiceiuri care pot suscita interes. Spălarea ritualică în dimineața acestei sărbători era odinioară respectată cu severitate, dar acum a dispărut. Se mai practică de către cei foarte bătrâni, tineretul nu mai vrea să audă și să știe de-acestea¹⁰. Spălarea ritualică se făcea cu „apă neîncepută” în care era introdusă o monedă de argint, desigur după anumite prescripții. Practica se circumscrie în contextul unui străvechi cult legat de purificare, specific anotimpului. „Se pune banul în apă ca omul să fie curat ca argintul, tot anu”¹¹.

Interesant este și ritualul împărțirii cu pască și vin la biserică, cât și acasă înainte de mâncare, lucru ce se repetă de fiecare dată înaintea servirii mesei, în cele trei zile ale Paștilor – semnificația – purificare sufletească.

La Paști, se duc din fiecare casă la Înviere una sau mai multe

⁷ Gheorghe Vrabie, Op. Cit., p. 187.

⁸ Performer Maria Mihalca (a lui Șandor), 77 ani.

⁹ Performer Ion Pop (a Luchii), 77 ani.

¹⁰ Performer Ana Hordo, 78 ani.

¹¹ Performer Hermina Tureanu, 52 ani.

persoane, ducând în același timp coșarca cu păștile (ouă roșii, păscuță, slănină, cozonac etc.) la sfințit. Aceste coșerci sunt învelite cu o frumoasă „sarvetă” (șervet) cusută cu ață colorată pe un fond alb. Apariția acestei „sarvete” pe coșarca cu paști constituie o adevărată surpriză, deoarece confecționarea ei este un secret păstrat de fiecare femeie din sat, este o adevărată concurență în această direcție; „așe-s la noi femeile tare știute, tudoșe și secrete”¹². Deși li se spune generic ouă roșii, cele mai multe sunt colorate în albastru, galben, verde, mov sau sunt pictate diferite motive florale.

La Înviere; foto: Felician Săteanu

În după-masa zilei de Paști, s-a practicat și se mai practică „jocul de-a mincea” (o variantă a jocului de oină). Se joacă de către tineri și însurați, dar asistă întregul sat, fiecare individ fiind suportor pentru echipa din care face parte soțul, fratele, prietenul, vecinul etc.

Ceea ce s-a mai păstrat, ca o manifestare a bucuriei pentru regenerarea și triumful deplin al naturii, este împodobirea porților cu ramuri verzi de tei, în special cu „o rudă” lungă de mestecăn care are în vârf câteva ramuri cu frunze, legate smoc. Acest gest făcut la Arminden înseamnă că țarina este regenerată în întregime, dar în același timp este „legată”, este oprită și nimeni nu mai poate lăsa oile, vitele, porcii (în general animalele) pe câmp, cu excepția locurilor anume stabilite pentru pășunat. În caz contrar, poate fi „bdiciuit”.

La **Ispas** se păstrează obiceiul de-a răspândi mentă prin toată casa, după ce în prealabil a fost măturată și chiar stropită cu apă. Se pune chiar și la grajdul vitelor și-al oilor în ideea că „mirosul puternic al mentei nu lasă să se apropie șerpilor, broaștele și alte jigodii”. Menta

Numa un ptic dacă mai poate,
Să mă ierte de păcate,
La, la, la

N-am furat,
N-am omorât pă nime, măi,
Celelalte le-am făcut, măi,
La, la, la
Bis

Din partea iubitului
La, la, la
Eu îs talpa iadului
Doamne, nu-mi da altu bine,
La, la, la
Numa p-aiesta mi-l țâne,
Bis

Țâne-mă mereu așa
la, la, la
Că mni-i dragă mult mândra
La, la, la
Țâne-mă ca să trăiesc,
Cât îs tânăr să iubesc.

Ce te uiți mândră la mine

144

Ce te uiți mândră la mine
Nu-s frumosu, nu-mi stă bine,
La, la, la
Și nu slăbești din oti,
Griji ca să nu mă deoti
La, la, la
Că io-s fecior frumușel
Și mă deoti ușurel
La, la, la

De te uiți cu otiu drept
Îmi bagi mândră, boală-n tept
La, la, la
De te uiți cu otiu stâng
Vrei în brață să te strâng

Da tu știi mândruță bine,
C-ai vorovit rău de mine

¹² Informator Maria Mihalca, 68 ani.

La, la, la
 Și mi-ai spus vorbe pân sat
 Că mândruță m-ai lăsat.

Vezi, mândră, că n-ai zâs bine
 Că eu te-am lăsat pă tine
 La, lai, la
 Nu te pot mândră uita,
 Cât o fost și-a hi lumea,
 La, la, la.

Pentru mândra că-i frumoasă

145.

Pentru mândra că-i frumoasă
 La, la, la
 Mi-am pierdut o zî de coasă
 Și-oi mai pierde încă trei
 Ca să dau de otii ei.

Mărg p-alungu uliți
 Să-ntâlnesc otii mândrii
 Bis

Da dușmanii mă pândesc
 Să vadă de o-ntâlnesc
 Și eu în ciudă le-oi face
 Și ce văd că nu le place.

Drumu și gura lumii
 Nime n-o poate opri
 Bis

Că dragostea-așa-i făcută
 Frumos la frumos să uită.
 Zăcă lumea cât de rău,
 Eu îmi văd de drumu meu.
 Eu îmi văd de trebdile mele
 La, la, la
 Dușmanii de vorbe rele
 Bis

Nu-i drum fără bolovani,
 Dragoste fără dușmani.

trebuie culeasă seara, după apusul soarelui sau dimineața până-n ziuă.

La **Rusalii** se atestează practica „ieșirii la țarină”, într-unul din cele patru hotare ale satului, unde au loc slujbe pentru ocrotirea culturilor, pentru ferirea lor de omizi, gângăni, mană, grindină, pentru „roadă”. Aghiasma este folosită apoi de către fiecare gospodar pentru a-și stropi holdele. Din relatările performerilor reiese că această aghiasmă se folosește numai pentru stropitul holdelor și nu pentru vite sau pentru alte practici, așa cum se poate folosi aghiasma de la Bobotează. Această practică se încadrează și ea într-un rit de purificare și fertilitate. De precizat că, în prezent, țărani stropesc numai holdele de pe lotul ajutător, holdele C.A.P.-ului nu sunt stropite, „nu sunt ale lor”.

La Sânzâiene (24 iunie) – nu se mai practică niciun obicei. Cu ani în urmă, se puneau crengi de tei prin case, pe la grindă și pe la icoane pentru a apăra casa și celelalte anexe gospodărești de trăsnet. Femeile culegeau dimineața sau seara flori de Sânzâiene și le aruncau în cânepă ca să fie tulpina dreaptă și galbenă ca florile de Sânzâiene¹³.

Ciclul verii

Vara, la strânsul recoltelor de păioase, în special la seceratul grâului, se organizau clăci. Oamenii mai găzdaci făceau „clăci cu ceatără”, la care participau numai cei chemați. ”Clăcanii erau ospătați de către gazdă, apoi lucrau cântând și strigând în timp ce muzica le ținea isonul. La sfârșitul seceratului, clăcanii mergeau la gazdă acasă unde erau ospătați și în continuare se veseleau, chiar și jucau uneori. „Cununa la seceriș”, răspândită pe Valea Someșului, în părțile Năsăudului sau chiar și în zona Codrului¹⁴, nu a fost atestată în Copalnic-Mănăștur și nici în satele vecine. Merită reținut faptul că după terminarea seceratului, gazda făcea o cununiță de spice pe care o ducea acasă și o punea la grindă sau la o icoană, unde era păstrată până la secerișul următor sau până se măcina din grâul nou secerat. Astăzi se mai organizează clăci de secerat doar în satele Preluca Nouă și Preluca Veche, sate necooperativizate, iar în Copalnic-Mănăștur a organizat și mai organizează clăci la secerat medicul, care nu este membru cooperat.

Cu ani în urmă, în timpul verii, se organiza jocul duminical, la care participa aproape întreg satul. De obicei, jocul se organiza la o șură din mijlocul satului. Feciorii mergeau după fete și le chemau la joc, iar acestea, ca răsplată, spre seară, îi ospătau cu plăcintă, cozonac, prăjituri și horincă, bunătăți aduse în coșerci de mamele fetelor care veneau și ele la joc să-și vadă odraslele „cum știu juca și cu ce feciori umblă”¹⁵. Tinerii jucau, iar vârstnicii asistau, comentau „știrile”, jucau cărți. Jocul duminical nu reprezenta numai o simplă ocazie de dans, ci mai mult. „El era principalul loc de întâlnire a tineretului satului pe teren neutru și avea un rol de prim ordin în

¹³ Performer Maria Mihalca, 68 ani.

¹⁴ Performer Dumitru Pop, Op. Cit., p. 65.

¹⁵ Performer Ana Mihalca, 73 ani.

prefigurarea viitoarelor căsătorii”¹⁶. Acum, asemenea jocuri nu se mai organizează. Tineretul optează pentru o formulă nouă, mai potrivită condițiilor sale de astăzi: balul. Se organizează sâmbătă seara la Căminul cultural.

Toate manifestările folclorice în Copalnic-Mănăștur sunt puține, dar nelipsite sunt clăcile de desfăcat porumbul, la care participă vecinii, rudele și prietenii. Aici se spun ghicitori, povești, întâmplări, se comentează și se dezbate toate întâmplările și evenimentele din sat. Cu ani în urmă, când gospodarii aveau mult porumb de desfăcut (în prezent o parte din porumb se desfăcă în câmp), claca se ținea până noaptea târziu. Pentru a alunga somnul sau plictiseala clăcanilor, câte un bărbat se masca, spre a stârni râsul celor prezenți, punându-și mustați și barbă din costiță de porumb, iar pe obraz se ”feștè” cu ”ciumăfaie” (tăciunele porumbului). Purta un felinar făcut din bostan.¹⁷

Nu-i drum fără ptietricele,
Dragoste fără de rele.
Și nu-i drum fără prilaz
Și dragoste fără năcaz.
Da eu în ciudă le-oi face
Și ce văd că nu le place.

Mult mă judecă lumea

146.

Mult mă judecă lumea,
Că nu mi-i bună mintea,
Bis

Nu mă judece amu
Judeca-m-a județu.

Mere-oi p-un pod de-argint
Tăte le-oi spune pă rând
Mere-oi p-un pod de piatră.
Tăte le-oi spune odată.
La, la, la

Câte doi, câte trei,
Da după cum le-oi pătimi
Bis
Câte tri ori câte patru
După cum mi le-a știi satu.

Eu pă când m-oi spovedi
Zece popi mi-or trebui
Zece popi din nouă sate
Să-mi ierte a mele păcate
Că nu m-or putea ierta
La canonul ce mi-or da.

¹⁶ Performer Ana Mihalca, 73 ani.

¹⁷ Informațiile au fost culese în anii 1970.